

CHAMA CHA MAPINDUZI

UJAMAA

Imetolewa na:-
TANU
1962

Inapatikana pia katika
Kitabu cha **UJAMAA**;
Julius K. Nyerere (1970);
Oxford University Press,
Dar es Salaam

UJAMAA

Ujamaa, kama demokrasi, ni moyo katika nchi ya Ujamaa kama unataka kuhakikisha kwamba watu wanajali shida za watu wengine, linalotakiwa ni mawazo ya Kijamaa, wala siyo kufuatisha tu utaratibu maalum wa siasa. Shabaha ya kitabu hiki ni kufikiria tabia hiyo; wala siyo kueleza utaratibu unaotakiwa kuendesha Ujamaa katika mataifa ya kisasa.

Mtu binafsi, au hata taifa, utoitambua kama ni taifa la Ujamaa au si la Ujamaa kwa tabia yake, Ujamaa hauhusiani hata kidogo na mtu kuwa na mali au kutokuwa na mali. Maskini wanaweza kuwa na roho za kibepari – wanyonyaji wa binadamu wenzao. Vile vile, tajiri anaweza akawa na roho ya Ujamaa; anaweza akathamini mali yake kwa sababu tu inaweza kutumiwa kuwasaidia binadamu wenzake. Lakini mtu anayetumia mali kwa shabaha ya kuwatawala wenzake wo wote ni bepari. Na vivyo hivyo atahesabiwa mtu anayetamani kutumia mali namna hiyo, kama akipata nafasi!

Nimesema kuwa tajiri anaweza akawa mpenda Ujamaa. Lakni kumpata tajiri mpenda Ujamaa ni shida sana. Kwa kweli utajiri na Ujamaa hupingana. Lakini kuwako kwa matajiri maana yake si lazima kwamba nchi yao ni tajiri. Matajiri wanaweza kupatikana katika nchi maskini sana kama Tanganyika, kama vile vile wanavyoweza kupatikana katika nchi tajiri kama Amerika. Maana utajiri wa namna hiyo hautokani na uhodari wa mtu, wala utajiri wa nchi, ila hutokana na ugawaji usio wa haki wa mali inayopatikana. Kwa hiyo, ingawa tajiri anaweza akawa mpenda Ujamaa, lakini ni shida kwa nchi ya Ujamaa kuzaa matajiri.

Kwa kuwa kupatikana kwa matajiri hakutokani na nchi zao kuwa tajiri, wataalam wa tabia za binadamu watashangaa watakapojaribu kutafuta kwa nini nchi zetu za Kiafrika hazikuwa na matajiri? Maana tulikuwa tunayo mali ya kutosha kupata matajiri wa Kiafrika. Nadhani watagundua kwamba, kwa sababu ya utaratibu wa jadi za nchi za Kiafrika, ugawaji wa mali inayopatikana haukutoa nafasi ya unyonyaji. Huenda vile vile wakasema kwamba, kwa sababu ya tabia hiyo, Afrika haikuweza kutoa makabaila wakaao bure, na kwa hivyo hakukupatikana mtu wa kujifunza mambo ya sanaa au sayansi ambayo nchi za Kikabaila zinajivunia. Lakini sanaa au mafanikio ya sayansi ni mazao ya ubongo wa binadamu ambayo, kama ardhi, ni moja ya baraka za Mungu kwa binadamu. Na mimi siwezi kuamini kwamba Mwenyezi Mungu ni mjinga kiasi hicho, cha kufanya moja ya baraka zake zitegemee unyonyaji na uharibifu wa mtu mwengine.

Watetezi wa ubepari wanadai kwamba mali ya tajiri ni ujira wa haki kwa ajili ya uwezo wake au mawazo yake. Lakini dai hili halithibitishwi na mambo yalivyo. Mali ya tajiri haitegemei sana fikara au uwezo wa tajiri mwenyewe. Kama vile vile ambavyo mamlaka ya sultani hayategemei juhud, mawazo au akili yake. Wote ni watumizi na wanyonyaji wa uwezo na mawazo ya watu wengine. Hata ukipata tajiri mwenye akili na mwenye bidii sana, tofauti baina ya mawazo yake, juhud, yake, na kazi yake, na juhud ya watu wengine, haiwezi kufanana hata kidogo na tofauti zilizopo baina ya mapato yao. Ikiwa katika nchi moja kuna mtu mmoja, hata akiwa mjanja na mwenye juhud namna gani, na mtu huyo mapato yake ni sawa na mapato ya wenzake elfu nzima, basi nchi hiyo, bila shaka ina walakini.

Kujilimbikizia mali kwa sababu ya kujipatia mamlaka au hadhi si mawazo ya Ujamaa. Katika nchi ya namna hiyo mali inawaharibu mioyo wale wanaoipata. Mali inawapa hamu ya kuishi kwa raha zaidi kuliko wenzao, kuvali mavazi bora zaidi, na kuwazidi kwa kila njia. Wanaanza kutamani kupanda ngazi juu zaidi iwezekanavyo kuwashinda wenzao. Ili waifaidi mali yao, lazima tofauti baina ya starehe zao na shida za wenzao nchini zionekane: na hivyo basi huanza mashindano ya kutaka kutajirika – na jambo hilo ni kinyume cha Ujamaa.

Mtu kujilimbikizia mali matokeo yake huwa ya kibepari. Lakini si hivyo tu, hata mtu kutamani kulimbikiza mali katika nchi ya Ujamaa, mtu huyo atatiliwa shaka. Maana kama kijiji kimetengenezewa utaratibu ambao shida za kila mtu zinafikiriwa, basi mradi kila mtu anafanya kazi, hakuna hata mtu mmoja katika kijiji kile atakayekuwa na wasiwasi hata akajilimbikizia mali kwa kuijandaa na shida za kesho. Kijiji chenyewe kingepaswa kumtunza au kumtunza mkewe kama yeye akifariki, au watoto wake. Hivi ndivyo vijiji vilivyokuwa vikifuata jadi ya Kiafrika vilivyofanikiwa kufanya. Katika kijiji cha Kiafrika, watu wote, tajiri na maskini, walikuwa salama kabisa. Mikasa ililetu njaa, lakini njaa hiyo ilikuwa ikimpata kila mtu tajiri na maskini. Hakuna aliyekuwa na shida, ama ya njaa, ama ya hadhi, kwa sababu tu yeye binafsi hakuwa na mali; aliweza kutegemea kabisa mali waliyokuwa nayo wenziwe katika kijiji ambamo yeye naye anaishi. Huo ulikuwa Ujamaa. Huo ndio Ujamaa. Hakuwezi kuwapo Ujamaa wa kujilimbikizia mali, maana kufanya hivyo kutahitiliafanana na tafsiri ya neno lenyewe. Ujamaa unashikilia zaidi kugawana au kushirikiana mapato. Haja ya Ujamaa ni kuhakikisha kwamba wale wanaopanda wanavuna mavuno ya haki ya yale wanayopanda.

Kuunda mali, kama kwa kutumia maarifa ya kisasa ama maarifa ya kizamani, kunahitaji vitu vitatu. Kwanza ardhi. Mwenyezi Mungu ametupa ardhi, na kutoka katika ardhi tunapata vitu tunavyovitengeneza jembe, shoka, au trekta, au kiwanda, kutusaidia kuunda mali; yaani vitu tunavyovihitaji. Na tatu, tunahitaji juhudhi ya mwanadamu yaani kazi. Hakuna haja ya kusoma vitabu vyta Karl Marx au Adam Smith kugundua kwamba jembe au ardhi peke yake haviwezi kuleta mali. Wala hatuna haja ya kupata shahada ya Uchumi kufahamu kwamba ardhi haiundwi na mfanya kazi wala kabaila. Ardhi ni zawadi ya Mwenyezi Mungu kwa mwanadamu, ipo siku zote. Bila ya kupata shahada ya uchumi, tunafahamu vile kwamba shoka na plau yametengenezwa na mfanya kazi. Yaelekea kwamba baadhi ya rafiki zetu walioendelea hawana budi kusoma sana ili tu hatimaye wagundue kwamba babu zetu walitengeneza mashoka ya mawe ili kuwarahisishia kazi ya kwuachuna paa waliowaua kwa marungu, ambayo pia walijitegenezia wenyewe!

Katika vijiji vya asili vya Kiafrika, kila mmoja ni mfanya kazi. Hakukuwako njia nyingine ya kuishi katika kijiji kile. Hata mzee wa kijiji, ambaye anaonekana anastarehe tu bila ya kufanya kazi yo yote, ambaye anaonekana kwamba anafanyiwa kazi na kila mtu kijijini, kwa kweli enzi za ujana wake alifanya kazi sana. Mali aliyo nayo hivi sasa haihesabiwi kuwa yake binafsi; ni yake tu kwa sababu yeye ni mzee wa kijiji, na wananchi wa kijiji kile ndio walioichuma mali ile. Yeye ni mdhamini tu. Mali hiyo haikumpa hadhi wala mamlaka. Vijana humheshimu tu kwa sabahu yeye ni mzee kuliko wao, na amekitumikia kijiji kile kwa muda mrefu zaidi. Wazee maskini waliheshimika namna ile ile kama wazee tajiri.

Ninaposema kwamba katika vijiji vya asili vya Kiafrika kila mtu ni mfanya kazi, sina maana ya kusema kwamba hakukuwako matajiri wanaoajiri wengine tu, ila vile vile hawakuwako malofa wala wazururaji ovyo. Moja katika mafanikio makubwa ya ujamaa wetu wa asili ni kwamba kila mtu alikuwa analindwa, na kila mtu alikuwa anakarimiwa sana. Lakini mara kwa mara tunasahau siku hizi kwamba msingi wa mafanikio hayo ni huu: ilikuwa inaaminika kwamba kila mtu alikuwa akifanya kazi inayompasa ya kuchuma mali, isipokuwa labda watoto, wagonjwa na vikongwe tu. Bepari au kabaila hakujulikana katika vijiji vyetu vya Afrika vya zamani. Si hivyo tu, wala hatukuwa na wanyonyaji wa aina ya sasa: malofa, wazururaji, ambao wanatarajia ukarimu wa wenzao kama haki yao, lakini wenyewe hawafanyi kazi yo yote kulipa ukarimu ule. Unyonyaji wa kibepari haukuwezekana. Lakini vile vile ulofa na uzururaji ilikuwa aibu kubwa.

Baadhi yetu tunaosema habari za maisha ya Kiafrika, na ambao tunajivunia, kwa haki kabisa, kuendelezwa kwa ukarimu wetu ambao ni sehemu ya maisha ya Kiafrika, itafutaa tukumbuke ile methali ya Kiswahili isemayo, *Mgeni siku mbili; ya tatu mpe jembe*. Kwa kweli inawezekana mgeni mwenyewe akaomba jembe hata kabla mwenyeji hajampa, maana alijua alichotarajiwa kufanya na angeona aibu kuendelea kukaa bure. Kwa hiyo kufanya kazi, ambako kulikuwa sehemu ya maisha, ndiko kulikokuwa msingi wa mafanikio hayo ya ujamaa ambayo sasa tunajivunia.

Hakuna Ujamaa bila ya kazi. Nchi inayoshindwa kuwapa wananchi kazi inawazuia wasipate ujira wa haki wa mazao ya juhudhi na jasho lao, nchi hiyo ina haja ya kurekebishwa. Vile vile, mtu ambaye anaweza kufanya kazi, na amepewa na umma njia za kufanya kazi, na halafu asifanye kazi, mtu huyo ana hitilafu. Hana haki kutarajia kupata cho chote kutoka kwa umma, kwa sababu yeye mwenyewe hatii kitu.

Maana nyininge ya mfanya kazi, akiwa mtu mwenye kuajiriwa, yaani kinyume cha tajiri, inaonyesha mawazo ya kibepari, yaliyoletwa Afrika wakati ulipokuja ukoloni na ni neno geni katika mawazo yetu ya Kiafrika. Hapo kale Mwfrika kamwe hakutamani awe na mali kwa shabaha ya kuwakandamiza wenzake. Hakuwa na vibarua au manamba wa kumfanyia kazi. Lakini baadaye wakaja mabepari wa kigeni. Walikuwa matajiri. Walikuwa na nguvu. Na hivyo Mwfrika naye akatamani kuwa tajiri. **Hakuna la ajabu mtu kutamani kuwa tajiri; wala si vibaya mtu kutamani kupata nguvu inayoletwa na mali. Lakini hakika ni vibaya sana, ikiwa tunatamani kupata mali na nguvu hizo ili tuitumie kuwakandamiza watu wengine.** Kwa bahati mbaya, baadhi yetu tumekwisha kujifunza kutumia mali kwa sababu hiyo, na ambao tungependa kutumia njia anazotumia bepari kupata mali na nguvu hiyo. Yaani baadhi yetu tunatamani kuwatumia au kuwanyonya ndugu zetu kwa sababu ya kujijenga sisi wenyewe. Hili ni wazo geni kwetu, na linapingana na mawazo ya Ujamaa tunayotaka kuyajenga hapa kwetu.

Kwa hiyo hatua yetu ya kwanza lazima iwe kubadili mawazo yetu, turudi tena mawazo yetu ya zamani. Katika vijiji vyetu vy'a zamani vy'a Kiafrika tulishi katika jumuiya. Sisi tuliwaangalia wananchi wa kijiji, na wao wakatunagalia sisi. Hatukutamani kuwanyonya wananchi wenzetu; wala haja hiyo haikuwako.

Na wakati tunapoyakataa mawazo ya kibepari yaliyoletwa katika Afrika na ukoloni, lazima vile vile tukatae na utaratibu wa kibepari ulioleta mawazo hayo. Moja katika utaratibu huo ni mtu kumiliki ardhi, ikawa yake. Kwetu sisi Waafrika ardhi siku zote ilijuliakana kuwa mali ya umma. Kila mtu katika kijiji alikuwa na haki ya kutumia ardhi, maana bila ya hiyo hakuwa na njia ya kupata riziki yake; na haiwezekani mtu awe na haki ya kuishi bila ya kuwa na haki ya kupata njia za kutafutia riziki. Lakini haki ya Mwafrika katika ardhi ni haki ya kuitumia tu; hakuwa na haki zaidi ya hiyo, wala haikuingia akilini kudai haki zaidi ya hiyo.

Wakoloni wakaleta mawazo tofauti kabisa; wakafanya ardhi kuwa ni kitu cha kuuzwa. Katika utaratibu huo mtu angeweza kudai sehemu ya ardhi kuwa mali yake binafsi; *aitumie au asiitumie si kitu*. Mimi ningeweza kujichukulia pande la ardhi, nikaliita 'langu'; halafu nikajiondokea kwenda kwenye mwezi. Kazi ambayo ningetakiwa kuifanya, ili nijipatie riziki kutoka katika ardhi 'yangu', ni kuwatoza kodi watu ambao wanataka kuitumia. Kama ardhi hii iko mjini, sina haja hata ya kujenga. Ningewaachia wapumbavu wanaotaka kujenga katika sehemu zilizo karibu na kiwanja changu, na hivyo bei ya kiwanja changu itapanda. Halafu nikarudi kutoka katika mwezi, nikawakamua wajinga hawa wanilipe ada kubwa sana kwa sababu ya ardhi yangu, na thamani hiyo wameipandisha wenyewe wakati ambapo mimi nilikuwa nikistarehe mwezini! Utaratibu huo ni mgeni kwetu: tena ni wa ovyo. Makabaila katika nchi inayoamini kuwa ardhi inaweza kuwa mali ya mtu binafsi wanaweza wakawa (na kwa kweli ndivyo walivyo kwa kawaida) sawa na wale wazururaji niliokuwa nikiwasema: wanyonyaji wakubwa.

Tusikubali wazuke wanyonyaji hapa kwetu Tanganyika. Serikali ya TANU lazima irudie utaratibu wa jadi ya Kiafrika wa kumiliki ardhi. Ndiyo kusema kwamba mtu atakuwa na haki ya kushika ardhi wakati anapoitumia. Utaratibu wa mtu kumiliki, ikawa yake tu na ya warithi wake wakati wote hata kama hawaiiutumii, lazima ukomeshwe.

Utaratibu huo unafanywa ardhi iuzwe kama nguo, na unaleta unoynyaji. Kama nilivyo kwisha sema, hatuna budi kurudia tena fikara zetu za zamani, Ujamaa wetu wa jadi ya Kiafrika na kuutumia katika vjiji vipyta vinavyovijenga sasa TANU imeamua kuufanya Ujamaa kuwa msingi wa siasa yake katika kila jambo. Watu wa Tanganyika wametupa ruhusa ya kuitekeleza siasa hiyo, kwa kuichagua Serikali ya TANU iwaongoze. Kwa hiyo Serikali inaweza kutazamiwa kutunga sheria yo yote inayolingana na misingi ya Ujamaa.

Lakini, kama nilivyokwisha sema hapa mwanzo, Ujamaa wa kweli ni mawazo ya mtu. Kwa hiyo ni juu ya watu wa Tanganyika, wakulima, wafanya kaz,i wanafunzi, viongozi, wote sisi, kuhakikisha kwamba mawazo hayo ya Kiujamaa hayapotoshwi kwa sababu ya vishawishi vya shibe ambayo mtu binafsi anaweza akaipata, au kwa kushawishi kuona faida ya umma kuwa si kitu cha kulinganisha na shibe ya kikundi cha watu wachache.

Kama ambavyo katika vijiji vyetu vya zamani, mzee aliheshimika kwa sababu ya umri wake na kazi yake aliyoitenda katika kijiji, vile vile katika vijiji vya sasa tutailinda heshima hiyo ya umri na utumishi mrefu katika nchi. Zamani mali ya mzee aliyeonekana kuwa tajiri kwa kweli ilikuwa mali ya umma aliyokabidhiwa kuidhamini. Vile vile hata leo mali ambayo inaonekana kuwa viongozi wanayo kwa sababu ya vyeo walivyopewa, inaweza kuhesabiwa kuwa yao tu kwa sababu inawafaa katika kutimiza kazi zao. Ni 'chombo' walichokabidhiwa na umma kwa faida ya watu wanaowatumikia. Si yao binafsi; na hawawezi kutumia sehemu yo yote ya mali hiyo kama njia ya kujilimbikizia mali zaidi kwa faida yao binafsi, wala kujikinga na shida katika siku ambazo hatakuwa na cheo hicho tena. Kufanya hivyo itakuwa kuharibu imani ya wale anaowadhaminia. Kama wazee hawa wameutumikia umma wakati wa ujana wao, basi ni juu ya umma kuwaangalia wakati ambap hawawezi tena kufanya kazi.

Katika vijiji vyetu vya zamani, mtu au ukoo katika kabilia alikuwa tajiri au maskini kama kabilia zima ni tajiri au maskini. Kama kabilia lilikuwa na maendeleo, basi kila mtu katika kabilia lile alipata faida ya maendeleo hayo. Leo Tanganyika ni nchi maskini. Hali ya maisha ya umma iko chini kiasi cha kuaibisha. Lakini kama kila mtu katika nchi, mke kwa mume atatambua hayo na kufanya kazi ukomo wa nguvu zake, kwa faida ya nchi nzima, basi Tanganyika itaendelea; na maendeleo hayo kila mtu atayapata.

Lakini mafanikio hayo lazima *yagawanywe* kwa watu wote. Mtu mwenyewe kuamini Ujamaa kikwelikweli hawezi kuwanyonya wenzake. Kwa hiyo, ikiwa kikundi cha watu katika nchi yetu watasema kuwa kwa kuwa wanaleta faida kubwa katika uchumi wa nchi, basi wajichukulie sehemu kubwa zaidi ya mazao hayo kuliko hata wanavyohitaji; na kama waking'ang'ania kufanya hivyo ingawa kwa kufanya hivyo watapunguza sehemu yao katika uchumi wa nchi, na hivyo watapunguza hatua ya maendeleo yatakayoufaidia umma, basi kikundi hicho kinanyonya, au kinajaribu kunyonya, binadamu wenzao. Kinaonyesha mawazo ya kibepari.

Lazima yatakuwako makundi fulani ambayo kwa sababu ya thamani ya mazao wanayolima au vitu wanavyotengeneza, watatia mali nyingi zaidi katika uchumi wa nchi kuliko wengine. Lakini wale wengine pia wanaweza wakawa wanatengeneza vitu au wanalima mazao *kiasi* kile kile, au pengine zaidi, lakini kwa bahati mbaya haina *bei* kubwa kwa wakati huo. Kwa mfano: chakula anaochokilima mkulima kina manufaa zaidi kwa watu kuliko almasi inayochimbwa Mwadui. Lakini mchimba almasi wa Mwadui anaweza akadai, kwa haki kabisa, kwamba kazi yake inaingiza fedha zaidi katika nchi kuliko mkulima. Lakini kama wakiendelea kudai kwamba wapate faida yote wao peke yao, na hata sehemu isitumike kumsaidia mkulima, basi hao wana mawazo ya kibepari!

Hapo ndipo tabia ya mtu inapohesabiwa katika Ujamaa. Shabaha moja ya kuwa na Vyama vya Wafanya Kazi ni kuhakikisha kwamba wafanya kazi wanapata malipo ya haki ya kazi zao. Lakini ujira wa haki lazima uwe wa haki kwa nchi nzima. Kama ujira huo ni mkubwa kuliko kiasi ambacho nchi inakimudu bila ya kuwapatisha taabu wananchi wengine, basi ujira huo si wa haki. Viongozi wa Vyama vya Wafanya Kazi, na wanachama wao, kama wanaamini Ujamaa kweli, hawatakuwa na haja ya kulazimishwa na Serikali kuweka madai yao ya mishahara katika kima ambacho haja za umma zitakiweka. Lakini kama kuna wenye mawazo ya kibepari miongoni mwao, basi Serikali ya Ujamaa italazimika kuingilia kati na kuwazuia wasiyatumie mawazo yao ya kibepari.

Kama ilivyo katika vikundi, ndivyo ilivyo kwa watu binafsi. Kuna utaalamu au ujuzi fulani ambao kwa sababu fulani unawafanya wale walio nao wapate mshahara mkubwa zaidi kuliko watu wengine. Lakini hata hapo mtu mwenye kuamini Ujamaa kweli kweli atadai ujira kwa kazi yake ambao anajua kuwa ni wa haki kwa kulinganisha na utajiri au umaskini wa nchi yake ambamo yeye anaishi. Hataweza kulazimisha nchi yake kumlipa mshahara sawa na ule unaopatikana katika nchi tajiri zaidi, isipokuwa kama mawazo yake ni ya kibepari.

Ujamaa wa Ulaya ulitokana na mapinduzi ya kilimo, na mapinduzi ya viwanda yaliyokuja baada ya hapo. Mapinduzi ya kilimo yalileta tabaka za makabaila na wasio ardhi; na yale ya viwanda yalileta bepari na mfanya kazi wa viwandani.

Mapinduzi hayo yalipanda mbegu za uhasama katika nchi, na uhasama huo ndio uliozaa Ujamaa wa Ulaya. Si hivyo tu, ndio pia uliofanya mashahidi wa Ujamaa wa Ulaya wautengeneze Ujamaa katika mawazo yanayokubalika. Vita havikuonekana tena kuwa kitu kibaya, au mkasa, lakini vilihesabiwa kuwa na faida, na vya lazima. Kama sala ilivyo kwa Mwislamu au Mkristo, vivyo hivyo ndivyo ilivyokuwa ikihesabiwa vita kwa wale waaminio Ujamaa wa Ulaya: shabaha ya kuleta usawa. Kila kimoja katika hivyo kinakuwa msingi

wa maisha yote ya Ujamaa. Mtu mwenye kuamini Ujamaa wa Ulaya hawezi kufikiria Ujamaa wake bila ya kufikiria baba ya Ujamaa huo, yaani Ubepari!

Lazima nisema kuwa mimi niliyelelewa katika Ujamaa wa Kiafrika naona kuwa upinzani huu ni wa ovyo kabisa. Unaujenga ubepari na kuupa hadhi ambayo ubepari wenyewe hauidai wala hauistahili. Maana maneno yenyewe karibu ni sawa na kusema: ‘Bila Ubepari, na uhasama unaoleta katika nchi, hakuwezi kuwako Ujamaa!’ Narudia tena kusema kwamba watu wanaoamini Ujamaa wa Ulaya kuutukuza ubepari namna hii ni jambo la ovyo.

Lakini kwa upande mwingine Ujamaa wa Kiafrika haukupata faida ya Mapinduzi ya Kilimo au Mapinduzi ya Viwanda. Haukuanzishwa na kuwapo na uhasama wa tabaka za watu katika nchi. Na kwa kweli, wala sidhani kuna neno linalofanana na ‘tabaka’ katika lugha zetu za makabila, maana lugha hueleza tabia za wale wanaoisema, na tabia ya ‘tabaka’ haiko katika makabila ya Kiafrika.

Shabaha na msingi wa Ujamaa wa Kiafrika ni ukoo. Mtu mwenye kuamini Ujamaa wa Kiafrika kweli kweli hawaoni watu wa tabaka fulani kama ndugu zake na tabaka nyingine kuwa adui zake. Haungani na wale anaowaita ndugu zake ili awateketeze wale amba si ndugu zake. Afadhali awahesbau watu *wote* kuwa ndugu zake: kama watu wa ukoo wake. Ndiyo sababu kifungu cha kwanza cha Imani ya TANU kinasema, ‘Binadamu wote ni ndugu zangu, na Afrika ni moja’.

Kwa hiyo ‘Ujamaa’ unaeleza mawazo yetu. Unapinga ubepari, amba shabaha yake ni kuunda nchi zenye raha kwa msingi wa kunyonyana. Vile vile unapinga aina ya Ujamaa unaotarajia nchi zenye raha, katika msingi wa uhasama baina ya mtu na mtu.

Sisi tulio katika Afrika hatuna haja ya kufundishwa Ujamaa, kama vile vile ambavyo hatuna haja ya kufundishwa demokrasi. Yote hayo tunayo katika jadi zetu, katika makabila yetu yaliyotulea. Ujamaa wa Kiafrika wa leo unaweza kujifunza kutoka jadi zetu za kutambua umuhimu wa umma, kama vile ambavyo zamani tulitambua umuhimu wa ukoo. Lakini sasa haiwezekani kufikiria Ujamaa katika mipaka ya ukoo, au ya kabile au hata ya taifa peke yake. Maana Mwafrika anayeamini Ujamaa hawezi akachora mstari katika ramani akasema 'Watu walio upande huu ni ndugu zangu, lakini wale walio upande ule hawana haki na mimi'. Kila mtu katika ulimwengu huu ni ndugu yake.

Wakati tulipokuwa tunapigania kumwondoa mkoloni tulijifunza faida za Umoja. Tulitambua kwamba mawazo yale yale ya Kiujamaa ambayo katika siku za zamani za makabila yalimpa kila mtu usalama kwa sababu ya kuwa sehemu ya ukoo fulani, lazima yahifadhiwe na kutumiwa katika ukoo mkubwa zaidi wa taifa zima. Lakini tusiishie hapo. Kutambua kwetu kwa faida ya umoja katika ukoo lazima kuelekezwa mbali zaidi: zaidi ya kabile, zaidi ya taifa, au zaidi ya bara zima: mpaka wamejulishwa binadamu wote. Hilo ndilo lengo lililo dhahiri la Ujamaa wa kweli.